

מבט על, גיליון 392, 13 בדצמבר 2012

בין נאט"ו לרוסיה: חלקי התצורף של טורקיה

גליה לינדנשטראוס ויפתח צלניקר

היה זה אחד השבועות הנדירים מאז פרוץ ההתעוררות הערבית שדברים הסתדרו היטב בתחום יחסי החוץ של טורקיה. בין מה שהיה ביקור מוצלח של ולדימיר פוטין באיסטנבול ב-3 בדצמבר 2012 ואישור נאט"ו למחרת היום לפריסת טילי פטריוט בטורקיה, נראה, כי טורקיה פעלה נכון בעת הזאת. שלא כמו במקרים קודמים (1991, 2003), נאט"ו הגיבה דווקא במהירות לבקשת טורקיה שסוללות פטריוט יוצבו בטריטוריה שלה. הפעם נאט"ו לא רק כיבדה את בקשתה של טורקיה, אלא אף הצליחה לתת לטורקיה את התחושה שחברותה בברית אינה מובנת מאליה, ושטורקיה הנה חברה ראויה ומכובדת. זה אינו הישג מבוטל כאשר לוקחים בחשבון את רמת חוסר האמון שקיימת בין טורקיה וכמה מבנות הברית המערביות שלה.

מאזן התחרות בין רוסיה ונאט"ו קרוב – ברוב המקרים – למשחק סכום אפס, ורוסיה אכן הביעה באופן פומבי את התנגדותה לבקשתה של טורקיה מנאט"ו לפריסת טילי הפטריוט. יהא זה התנגדותה הכוללת של רוסיה לפריסת מערכות הגנה מפני טילים בטריטוריות סמוכות אליה, או החשש מצד רוסיה שזוהי הקדמה למעורבות גדולה יותר של נאט"ו בסוריה, או אפילו אולי האינטרס הכלכלי של רוסיה למכור לטורקיה מערכות הגנה מתוצרתה היא – הסוגיה של טילי הפטריוט אינה קשורה אך ורק ליחסים הדו-צדדיים בין טורקיה ורוסיה. אולם, בדיוק בשל מצב זה, הדבר מאפשר לשתי המדינות להציג חזות של "עסקים כרגיל".

הביקור בן יום אחד של פוטין באיסטנבול ראוי לתשומת לב מכמה סיבות. ראשית, לאחר התקרית באוקטובר 2012 שבה טורקיה אילצה מטוס אזרחי, בדרכו ממוסקבה לדמשק, לנחות באנקרה (בחדש שהוא נושא אספקה צבאית), היו שניבאו שפגישה זו לא תתקיים. אכן, הביקור שנועד להתקיים באוקטובר נדחה (נכון שבאופן כללי פוטין לא קיים מסעות בין-לאומיים משמעותיים בחודשיים האחרונים בשל פציעה, על פי דוברו). זה שהביקור אכן התקיים עכשיו אין פירושו שתקרית המטוס נשכחה, אלא שלשני הצדדים יש סוגיות חשובות אחרות שמצדיקות שיתוף פעולה הדוק. נראה שסחר ואנרגיה הם הקטר של יחסים אלה בעת הזאת, אך סוגיות גיאו-אסטרטגיות אינן משתרכות הרחק מאחור.

שנית, הביקור מהווה אינדיקציה לכך ששני הצדדים חושבים באופן פרגמאטי למדי כיצד לייצב את סוריה. טורקיה התייאשה מהניסיון להניע את המערב להיות מעורב בצורה פעילה יותר בסוריה. צריך לראות את הודעתו האחרונה של ארדואן, שרוסיה מחזיקה את המפתח לפתרון המשבר בסוריה, ככנה וכמשקפת אל נכונה את עמדתה הנוכחית של טורקיה. כל פתרון שייראה איכשהו מקובל על ידי רוב הסורים, יזכה לתמיכה מצד טורקיה. אם רוסיה תהיה מסוגלת לקדם פתרון כזה, הוא יזכה לתמיכתה של טורקיה.

שלישית, ברור שטורקיה תלויה ברוסיה לצורך ייבוא אנרגיה, ושאם יוטלו סנקציות חריפות יותר נגד איראן יהיה על טורקיה למצוא דרכים לפצות על חלק מאבדן הסחר עם איראן והאנרגיה המיובאת ממנה. מעניין יותר להיווכח עד כמה הקשרים הכלכליים בין טורקיה ורוסיה הפכו למגוונים, החל מתיירות ובנייה, ועד השקעות ושיתוף פעולה באנרגיה גרעינית. קריאות עכשוויות להעלות את הסחר ההדדי להיקף של 100 מיליארד דולרים בשנים הקרובות יכולות להיראות כיותר מדי שאפתניות, אך אפילו מחצית הסכום הזה (בהשוואה להיקף הנוכחי של 30 מיליארד דולרים בקירוב) יהיה מרשים.

רביעית, טורקיה גם מעוניינת לשפר את קשריה עם מדינות שהיוו חלק מברית המועצות לשעבר. כאמור, אם הסנקציות נגד איראן יחמירו, תיאלץ טורקיה למצוא ספקי אנרגיה אמינים נוספים, ואחדות מהרפובליקות הסובייטיות לשעבר יכולות לענות על צורך זה. נכון להיום, טורקיה מבקשת לעשות זאת באישורה של רוסיה. הביקור של פוטין היה מה שממשלת ארדואן

צריכה על מנת לחזק את קשריה עם מדינות שנוטות לציית לדרישותיה של רוסיה. ביקור של פוטין יכול גם להגדיל את הפוטנציאל של טורקיה לשמש כמתווכת בתפקיד משמעותי יותר בקווקז.

בעוד טורקיה שמה דגש על יחסיה עם רוסיה, היא עדיין רואה בברית נאט"ו את השותפה העיקרית שלה באשר לתחום הביטחוני. אפשר לאפיין את החלטתה המהירה של נאט"ו לפרוס סוללות פטריוט באדמת טורקיה כנבונה, במובן שהיא מכשירה גם את הקרקע לערבויות העתידיות שטורקיה תזדקק להן לאור אי-היציבות הגוברת במזרח התיכון. לכך יש חשיבות מעבר לאיום הנוכחי הנשקף מהנשק הכימי של סוריה. יש לכך השלכות לגבי האיום מצד איראן ועד כמה טורקיה תמשיך להסתפק בהרתעה המורחבת שמסופקת על ידי נאט"ו. עבור טורקיה, התסריט הטוב ביותר הוא בדיוק זה שבא לידי ביטוי בשבוע שעבר – בסיס איתן בנאט"ו, הקיים במקביל ליחסים טובים עם רוסיה. ניתן להביע ספקות באשר להנחה, כי מציאות זו תהיה יציבה בטווח הארוך. טורקיה מצידה, תנסה לתרום לשימורה כל עוד תוכל.

ד"ר גליה לינדנשטראוס הנה חוקרת במכון למחקרי ביטחון לאומי. יפתח צלניקר הוא מתמחה במכון.